

PEDAGOGIK MAHORAT

MS
2022

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

Maxsus son

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2022

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2022, Maxsus son

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy
Elektron manzil: ped_mahorat@umail.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas'ul kotib: Hamroyev Alijon Ro'ziqulovich – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G'arbiy Universitet, Bolgariya)

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Mustafa Said Arslon, , filologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Tadjixodjayev Zokirxo'ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharopovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Chariyev Irgash To'rayevich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori (DSc), professor

Qahhorov Otabek Siddiqovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

To'xsanov Qahramon Rahimboyevich, filologiya fanlari doktori, dotsent

Hayitov Shodmon, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Rajabov Qahramon, tarix fanlari doktori, professor

Shomirzayev Maxmatmurod Xuramovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Muhitdinova Xadicha Sobirovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Niyozmetova Roza Hasanovna, pedagogika fanlari doktori, professor

Qurbonova Gulnoz Ne'matovna, pedagogika fanlari doktori (DSc)

ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ МАСТЕРСТВО

Научно-теоретический и методический журнал

2022, специальный выпуск

Журнал включен в список обязательных выпусков ВАК при Кабинете Министров Республики Узбекистан на основании Решения ВАК от 29 декабря 2016 года для получения учёной степени по педагогике и психологии.

Журнал основан в 2001г.

Журнал выходит 6 раза в год

Журнал зарегистрирован Бухарским управлением агентства по печати и массовой коммуникации Узбекистана.

Свидетельство о регистрации средства массовой информации № 05-072 от 22 февраля 2016 г.

Учредитель: Бухарский государственный университет

Адрес редакции: Узбекистан, г. Бухара, ул. Мухаммад Икбол, 11.

e-mail: ped_mahorat@umail.uz

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Главный редактор: Адизов Бахтиёр Рахманович – доктор педагогических наук, профессор

Заместитель главного редактора: Навруз-заде Бахтиёр Нигматович – доктор экономических наук, профессор

Ответственный редактор: Хамраев Алижон Рузикулович – доктор педагогических наук (DSc), доцент

Хамидов Обиджон Хафизович, доктор экономических наук, профессор

Бегимкулов Узакбай Шаимкулович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудов Мэлс Хасанович, доктор педагогических наук, профессор

Ибрагимов Холбой Ибрагимович, доктор педагогических наук, профессор

Янакиева Елка Кирилова, доктор педагогических наук, профессор (Болгария)

Каххаров Сиддик Каххарович, доктор педагогических наук, профессор

Махмудова Муяссар, доктор педагогических наук, профессор

Козлов Владимир Васильевич, доктор психологических наук, профессор (Ярославль, Россия)

Мустафа Саид Арслан, доктор филологических наук, профессор (Турция)

Таджиходжаев Закирходжа Абдусаттарович, доктор технических наук, профессор

Аманов Мухтор Рахматович, доктор технических наук, профессор

Ураева Дармоной Саиджановна, доктор филологических наук, профессор

Дурдыев Дурдымурад Каландарович, доктор физико-математических наук, профессор

Махмудов Насыр Махмудович, доктор экономических наук, профессор

Олимов Ширинбой Шарофович, доктор педагогических наук, профессор

Чариев Иргаш Тураевич, доктор педагогических наук, профессор

Киямов Нишон Содикович, доктор педагогических наук, профессор

Каххаров Отабек Сиддикович, доктор экономических наук (DSc)

Тухсанов Кахрамон Рахимбоевич, доктор педагогических наук (DSc)

Хайитов Шодмон, доктор исторических наук, профессор

Ражабов Кахрамон, доктор исторических наук, профессор

Тураев Халим Хожиевич, доктор исторических наук, профессор

Мухитдинова Хадича Собировна, доктор педагогических наук, профессор

Ниёзматова Роза Хасановна, доктор педагогических наук, профессор

Шомирзаев Махматмурод Хурамович, доктор педагогических наук (DSc)

Курбонова Гулноз Нёматовна, доктор педагогических наук (DSc)

PEDAGOGICAL SKILLS

The scientific-theoretical and methodical journal

2022, special release

The journal is submitted to the list of the scientific journals applied to the scientific dissertations for **Pedagogic** and **Psychology** in accordance with the Decree of the Presidium of the Ministry of Legal office of Uzbekistan Republic on Regulation and Supervision of HAC (The Higher Attestation Commission) on December 29, 2016.

The journal is published 6 times a year

The journal is registered by Bukhara management agency for press and mass media in Uzbekistan.

The certificate of registration of mass media № 05-072 of 22 February 2016

Founder: Bukhara State University

Publish house: Uzbekistan, Bukhara, Muhammad Ikbol Str., 11.

e-mail: ped_mahorat@umail.uz

EDITORIAL BOARD:

Chief Editor: Pedagogical Sciences of Pedagogy, Prof. Bakhtiyor R. Adizov.

Deputy Editor: Pedagogical Sciences of Economics, Prof. Bakhtiyor N. Navruz-zade.

Editor: Doctor of Pedagogical Sciences(DSc), Asst. Prof. Alijon R. Khamraev

Doctor of Economics Sciences Obidjan X. Xamidov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Uzakbai Sh. Begimkulov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Mels Kh. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Holby I.Ibrahimov

Ph.D. of Pedagogical Sciences, Prof. Yelka K. Yanakieva (Bulgaria)

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Siddik K. Kahhorov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof.M.Mahmudova

Doctor of Psychology, Prof. Vladimir V. Kozlov (Yaroslavl, Russia)

Doctor of Philology, Prof. Mustafa Said Arslon (Turkey)

Doctor of Technical sciences, Prof. Mukhtor R.Amanov

Doctor of Technical sciences, Prof. Zakirkhodja A. Tadjikhodjaev

Doctor of Philology, Prof. Darmon S. Uraeva

Doctor of Physical and Mathematical Sciences, Prof. Durdimurod K. Durdiev

Doctor of Economics, Prof. Nasir N. Mahmudov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Shirinboy Sh. Olimov

Doctor of Pedagogical Science, Prof. Nishon S. Kiyamov

Doctor of Economics Sciences Otabek S. Kahhorov

Doctor of Philology Kaxramon R. Tuxsanov

Doctor of Historical science, Prof. Sh. Hayitov

Doctor of Historical science, Prof. Halim H. Turaev

Doctor of Historical science, Prof. Q. Rajabov

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Maxmatmurod X. Shomirzaev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Xadicha S. Shomirzaev

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Roza X. Niyozmetova

Doctor of Pedagogical Sciences, Prof. Gulnoz N. Qurbonova

MUNDARIJA

Nodir YADGAROV. Bo‘lajak chizmachilik o‘qituvchilarida kasbiy ko‘nikmalarni shakllantirishda axborot texnologiyalarning o‘rni	8
Sanjar AZIMOV. Tasviriy san’atda sinfdan tashqari ishlarning ahamiyati	11
Dilshod MAMATOV. Muhandislik grafikasi fanini o‘qitishning innovatsion usullari (kompyuter grafikasi asosida)	14
Tolib SOBIROV, Qavmiddin OMONOV. Muhandislik grafikasini o‘qitishda me‘morchilik obidalaridagi geometrik yasashlarning tarbiyaviy ahamiyati	18
Arif KADIROV, Mehriniso QAHHOROVA. Yoshlarni kasb-hunarga yo‘naltirishda milliy qadriyat va an‘analarning o‘rni	21
Shuhrat G‘ULOMOV. Tarixiy janrda O‘zbekiston tasviriy san’ati rivoji	24
Shodijon BAKAYEV, Sherozjon SHOKIROV. Badiiy bezash ishlarida ranglarni to‘g‘ri qo‘llash tartibi va ularning emotsional ta’siri	27
Qoryog‘di JUMAYEV. Kasb-hunar ta’limi va tarbiya berish jarayonida sharq rivoyatlaridan foydalanish metodlari	30
Muzafar AVLIYAKULOV. Tasviriy san’at o‘qituvchisi tashkilotchi, metodist va ijodkor	32
Гульнора ХАКИМОВА. Традиционная одежда узбекских женщин	34
Viloyat TUXSANOVA. Kashtachilik san’ati	37
Muhayyo AZIMOVA. O‘zbek xalq amaliy bezak san’ati turlari va ularning o‘ziga xos tomonlari	41
Sanjar AZIMOV, Maftuna SULAYMONOVA. Bo‘lajak tasviriy san’at o‘qituvchilarini tayyorlash jarayonida tasviriy san’atning zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalardan foydalanish metodikasi	44
Shodijon BAKAYEV, J.B.NE‘MATOV. Interyerni sharqona qirma uslubda bezatish texnologiyasi	47
Oybek SHOMURODOV. O‘rta maktab tasviriy san’at fanida kompyuter texnologiyalaridan foydalanish	50
Aziza MUSINOVA. Amaliy bezak san’atida tasvir va kompozitsiyaning tutgan o‘rni	54
Akmal AMINOV. Autocad grafik dasturida 3d o‘lchamli obyekt nuqtalarining koordinatalarini kiritishning o‘ziga xos usullari	57
Gulshod OSTONOVA. Tasviriy san’at darslarida borliqni idrok etish hamda o‘quvchilarning fazoviy tasavvurlarini oshirish	61
Нозима КАДЫРОВА, Паризод РОЗИКОВА. Особенности национального платья жительниц Бухары в XIX веке как элемент изучения истории региона	64
Nigora IBATOVA. XIX-XX asr O‘zbekiston rassomlari ijodida manzara janri	67
Shahnoza IBADULLAYEVA. “Manzara janrida ijod qilgan rassomlar asaridan nusxa ko‘chirish” modulini o‘qitishda innovatsion ta’lim texnologiyalaridan foydalanish ahamiyati	71
Avaz SHUKUROV, Nargiza ASLANOVA. Kulolchilik - xalq amaliy bezak san’atining bir turi sifatida	76
Shodijon BAKAYEV, M.S.TO‘RAYEVA, D. USMONOV. Amaliy san’atda ranglardan foydalanish va ularning o‘ziga xos xususiyatlari	79
Nafisa AVLIYAKULOVA. Bo‘lajak o‘qituvchi shaxsiyatini rivojlantirishda zamonaviy texnologiyalaridan foydalanish	83
Sherali AVEZOV. Amaliy sanat tarixi va uning turlari	86
Muxiba SULAYMONOVA. Tasviriy san’atning shaxs ma’naviy kamolotida tutgan o‘rni	89
Alisher SHIRINOV. Tasviriy san’atni o‘qitishda borliqni idrok etish mashg‘ulotlari	91
Sadoqat SHODIYEVA. Arxitektura yodgorliklarida tasviriy va amaliy san’atni qo‘llanilishi	94
Nozima ASLANOVA. Boshlang‘ich sinf o‘qish darslarida o‘quvchilarning badiiy va axborotli matnlar mazmunini anglash va uni izohlash malakalarini rivojlantirish	97
Mohinur JALOLOVA. Diniy binolarda bezak san’ati	100
Maxbuba KARIMOVA. Xalq hunarmandchiligi darslarida amaliy bezak san’ati mashg‘ulotlarini o‘rgatish metodikasi	103
Jo‘rabek YARASHEV, Maftunabonu AKRAMOVA. O‘rta ta’lim maktablarda musiqaning muammo va yechimlari	106
Журабек ЯРАШЕВ, Нодира ШАДМАНОВА. Вопросы музыкальной гармонии в наследии просветителей IX-XII веков и их гуманистическое значение для культуры молодого поколения	108
Jo‘rabek YARASHEV, Maxfuza KAMBAROVA. Zamonaviy pedagogikada kreativlik tushunchasi	112
Maxfuza KAMBAROVA. Umumta’lim maktablarida musiqa darslarining nazariy asoslari	117
Jo‘rabek YARASHEV, Munisa RIZOYEVA. Musiqa madaniyati darslarida stilizatsiya uslubini turli usullarda qo‘llashning mazmuni	120
Zarnigor ALAYEVA. Yoshlarni musiqa ta’limi orqali milliy istiqlol g‘oyalari ruhida tarbiyalash	122

Muhayyo AZIMOVA

Buxoro davlat universiteti
Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi
kafedrası katta o'qituvchisi
e-mail: azimovamuhaje82@gmail.com

O'ZBEK XALQ AMALIY BEZAK SAN'ATI TURLARI VA ULARNING O'ZIGA XOS TOMONLARI

Ushbu maqolada o'zbek xalq amaliy bezak san'ati turlari va ularning o'ziga xos tomonlari, foydalanish yo'llari to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: grix, bezak, ganchkorlik, naqqoshlik, xattotlik, koshinkorlik, me'morchilik, kandakorlik, kashtado'zlik, zardo'zlik.

В данной статье представлена информация о видах узбекского народного декоративно-прикладного искусства и их особенностях, способах использования.

Ключевые слова: грих, орнамент, резба по ганчу, национальная роспись, каллиграфия, маёлика, архитектура, метная чеканка, вышивка, золотошвейное искусство.

This article provides information about the types of Uzbek folk arts and crafts and their features, methods of use.

Key words: grikh, ornament, ganch carving, national painting, calligraphy, mayolika, architecture, coinage, embroidery, gold embroidery art.

Kirish. O'zbek xalqining ko'p asrlik tarixida shakllangan xalq amaliy bezak san'ati turlari boy va rang-barang, madaniy merosimizning eng ajoyib va ommaviy qismini tashkil etadi. Uning o'zbek diyorida vujudga kelib taraqqiy etgan san'ati turlari bemsil va betakrorligi bilan dunyoga mashhur.

Asosiy qism. Tasviriy san'atga chuqur, falsafiy yondoshish natijasida shartlilik, stillashtirish, ramziylikka asoslangan badiiy bezak asarlari yaratish kuchaygan. Ushbu tarixiy omil o'zbek milliy bezak san'atining gurkirab rivojlanishiga turtki bo'lgan, bu hozirda jahonga mashhur me'morchilik yodgorliklarimiz [ulardagi ganchkorlik, koshinkorlik, naqqoshlik, xattotlik va boshqa turdagi san'atlar xalqimizning buyuk o'tmishidan dalolatdir.

Samarqand, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Termiz, Toshkent, Qo'qon va boshqa shaharlardagi me'morchilik, xalq amaliy bezak san'ati yodgorliklari o'tmish avlodlarimiz yaratgan barkamol, takrorlanmas va tarixan bebaho san'at asarlarining namunalari bo'lib, xalqimizning va, shu bilan birga, jahon madaniyatining durdonalaridan bo'lgan badiiy madaniy merosni tashkil etadi.

Markaziy Osiyo naqqoshlik san'ati qadimdan dunyoga mashhur, o'tmishda ota-bobolarimiz qurgan muhtasham binolar hozirgi kungacha maftunkor jilosini yo'qotmagan. Yuksak did bilan ishlangan naqshlar bizni hayratga solib kelmoqda.

Milliy naqshlarimiz g'oyatda boy mazmunga ega. Oddiy qoshiq, lagan, quticha, sandiq, belanchak, cholg'u asboblari, uy-ro'zg'or buyumlaridan tortib turar joy va jamoat binolarining devor hamda shiftlariga solingan naqshlar insonni hayratga soladi, uni o'ylantiradi.

Ganchkorlik, kandakorlik, kashtado'zlikda, zardo'zlik, kulolchilik, zargarlik, gilam to'qish, to'qimachilik, inkrustatsiya, panjaralar va hokazolarda har xil yo'llar bilan naqshlar ishlanadi. Masalan, o'yib, chizib chok yordamida, zarb bilan, qadab va boshqa usullardan foydalanilgan. Naqqoshlik san'ati tarixi insoniyat madaniyati bilan bir qatorda qadimiylir.

O'zbekiston hududidagi arxeologik qazilmalardan Xorazm, So'g'd, Baqtriya va boshqa o'lkalarda naqsh san'atining rivojlanganligi ma'lum. Olimlarimiz Surxondaryo viloyatidagi Fayoztepa (I-II asr) Dalvarzintepa (I asr) Budda ibodatxonalar qazilmalaridan topilgan rasm, naqsh qoldiqlari orqali isbotlab berganlar. Xorazmdagi Tuproqqal'a zallari monumentidagi naqshlar bilan bezatilganligi ma'lum. VI-VII asrlarda ibodatxonalar, qasrlar va badavlat odamlarning uylari o'yma naqshlar hamda tasvirlar bilan bezatilgan. IX-X asrlarda Markaziy Osiyoda naqqoshlik san'ati avj olib rivojlandi. Bino devorlariga naqsh solish yuksak darajada rivojlandi, binolarlarning ichki tomoniga ganch, yog'och o'ymakorligini qo'llash yuksak rivoj topadi. Ayniqsa, maqbaralarning peshtoqlari devor va ravoqlari ganch va naqshlar bilan juda nafis bezatilgan. Naqshlar murakkablashib bordi. XI-XII asrlarda O'zbekiston hududida arxeologik topilmalar shuni ko'rsatadiki, naqshlar ichida geometrik naqsh ko'p ishlatilgan.

Girix - to'rtburchak, uchburchak va boshqa elementlardan tashkil topgan geometrik murakkab naqsh

turi. Girix to'g'ri, egri va aralash chiziqlarga bo'ysundirilgan bo'lib, o'ziga xos tarqalishi bezak san'atining rivojlanishiga yangidan-yangi imkoniyatlar eshigini ochib berdi.

Muhokamalar va natijalar. 1127-yili Somoniy maqbarasi qurildi. U me'mor Arslon Muhammadxon boshchiligidagi pishirilgan oddiy g'ishtni har xil kombinatsiyalashtirib qurilgan, g'ishtlar yoz faslida eng toza ganch bilan terilgan.

XII asrda Chingizxon istilosi tufayli milliy san'at birmuncha izdan chiqsada, lekin butkul yo'q qilinmadi. Temur va temuriylar davrida esa o'zbek milliy xalq amaliy san'ati yuksak darajada rivojlandi. XIV-XV asrlarda Markaziy Osiyo xalqlari tarixida iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan asoslangan o'ziga xos bo'lgan iqtisodiy-madaniy ko'tarinkilik ro'y berdi. Bu davrni biz hozir Alisher Navoiy, Abduraxmon Jomiy, Kamoliddin Behzodga o'xshash juda ko'p iste'dodli adiblar, olimlar, mutafakkirlar, san'atkorlar nomlari bilan bog'liq bo'lgan Uyg'onish (Renessans) davri deb ataymiz. XIV-XV asrlarda Samarqandda tez sur'atlar bilan turli-tuman inshootlar qurila boshlandi.

XIV-XV asrlarda koshinkorlik rivojlandi, qurilgan binolarni koshin va parchinlar bilan bezatish avj oldi. Koshin va parchinlardan ajoyib naqshlar hosil qilishga erishildi. Chunonchi, Samarqanddagi Shoxi-Zinda kompleksi, Ashratxona, Oq saroy, Ko'hna Urganchdagi To'rabekxonim maqbarasi va boshqalardir. XV asrda naqqoshlik san'ati yanada rivojlandi. Natijada naqqoshlikda kundal texnikasi paydo bo'lib, rivoj topdi. Samarqandda Ashratxona, Oqsaroy maqbaralari va boshka arxitektura yodgorliklarining ichki qismi kundal usulida bezaldi.

XVI-XVII asrga kelib sujetli rasmlar deyarli chizilmay, balki kundal usulida naqshlar bilan bezash rivoj topdi. Kundal usulida Buxorodagi Xo'ja Zaniddin xonaqosi (XVI asr), Baland machit (XVI), Abdulazizxon madrasasi (XVI), Samarqanddagi Tillakori madrasasi (XVII asr) va boshqalar bezaldi. Bu arxitektura binolarida bezalgan naqshlar o'zining badiiyliigi, harakatchanligi, o'ziga xos originalligi bilan kishini hayratga soladi. Naqshlarning har biri katta asar bo'lib, voqelikni naqqosh tili bilan kuylayotgandek tuyuladi. Lekin XVII asrning oxiriga kelib bir necha joyda takrorlanadigan naqshlar va mavzularning bir xilligi, tillaning haddan tashqari sarf etilganligi ko'zga tashlanadi. Nihoyat, bu sohada ijodiy izlanishlar nisbatdan kam bo'lganligi sezildi. XVI-XVIII asrlar orasida o'zaro ichki urushlar va nizolar madaniyatning rivojlanishiga salbiy ta'sir etdi. Bu esa milliy naqqoshchilik san'atining rivojlanishiga ham ta'sir etdi. Buxoro, Xiva, Qo'qon xonliklari vujudga kelishi bilan san'atkorlar bu shaharlarga yig'ila boshladi. Shu vaqtdan naqqoshlik xalq amaliy san'at turlari kabi gullab-yashnay boshladi. Xivadagi Tosh hovli, Qo'qondagi Xudoyorxon o'rdasi, Buxorodagi Sitorai Moxi Xosa singari yirik binolar ajoyib naqshlar bilan bezatildi. Hajmli - planli naqsh kompozitsiyalar paydo bo'ldi. Bu bezaklar nihoyatda nafisligi bilan ajralib turar edi.

Naqsh san'atining **rang-barang rivojlanishi oqibatida har bir shahar va vohaning o'ziga yarasha** naqqoshlik maktabi paydo bo'ldi. Chunonchi bu Farg'ona, Toshkent, Xorazm, Samarqand va boshqalar. Ular o'zining kompozitsiyalari, rangi jihatidan va boshqa tomonlari bilan farqlanadi.

XIX va XX asr boshlarida turar joy binolari, mahalla machitlari, saroy va o'quv yurtlari binolari, choyxonalarining devor va shiftlari jimjimador naqshlar bilan bezatildi. Ayniqsa, devorlar sirtiga daraxtlar, guldastalar, guldonli guldastalar, gulli butoqlar jonli chiziqlar bilan bezatilgan. Chunonchi Quvadagi Zayniddin boyning uyi, Toshkentdagi knyaz N.K.Romanovlar saroyi, A.A.Polovsevning uyi, Marg'ildodagi Said Ahmadxo'ja madrasasi va boshqalar bunga yorqin misoldir. XX asrning 40-yillarda qurilgan Muqimiy, Navoiy teatri binolari ajoyib naqsh, ganch va yog'och o'ymakorliklari bilan bezatildi. Naqqoshlik san'atini rivojlantirishda ajoyib xalq ustalari Farg'onalik Saidmaxmud Norqo'ziyev, Toshkentlik Toxir To'taxo'jayev, Olimjon Qosimjonov, Yoqubjon Raufov, Jalil Hakimov, Xivalik Abdulla Boltayev, S.Xuboyberganov, X.Raximov, Samarqandlik Jalol va Bolta Jalilovlar, usta Madaminjon Xusanov va boshqalar hamda ularning shogirdlari yaratgan asarlar hozir ham xalqqa xizmat qilyapti. Ular avloddan avlodga meros bo'lib kelayotgan naqqoshlik san'atiga katta hissa qo'shdilar.

Xiva, Qo'qon, Buxoro xonliklari davrida xalq amaliy san'ati ustalari shu shaharlarga yig'ila boshladilar. XIX asr arxitektura yodgorliklarini kuzatsak, ular bir xil uslubda yaratilganligini ko'ramiz. Chunki o'sha vaqtlar naqqoshlar ish axtarib boshqa shaharlarga borar edilar yoki buyurtma bo'yicha boshqa shaharlarga borib binolarni bezatar edilar. Ko'pincha Farg'ona va Buxoro naqqoshlari Samarqandga, Qo'qon, Marg'ilon ustalari Toshkentga kelib ko'pgina binolarni bezar edilar. Bu esa naqqoshlik maktablarining yanada rivojlanishida, o'ziga xos kompozitsiyalarning yaratilishida, ranglar majmuasini yanada boyitishda juda katta rol o'ynadi. Lekin bu naqshlar bir-biriga o'xshasa-da, har bir shahar va har bir ustaning o'ziga xos rang majmuasi, koloriti, uslubi, kompozitsiyasi jihatidan farq qiladi.

Farg'ona naqshi Xo'jand, Marg'ilon, Qo'qon, Farg'ona, Andijon, Namangan, Chust, Quva, Oltiariq va Rishton shaharlarida vujudga kelgan uslublardan iborat. XIX asr va XX asr boshlariga mansub bo'lgan naqshlar ko'plab osori atiqalarda saqlanib qolgan.

Qo'qondagi Madalixon dahasi va Dahayi Shoxon, Xudoyorxon o'rdasidagi va boshqa naqshlar o'ziga xos ko'rinishga ega bo'lsa-da, Farg'ona naqshlarida ko'proq Buxoro, Xiva naqshlarining ta'siri bor. Farg'ona naqqoshlari girix, o'simliksimon (islmiy) va gulli girix, naqshlarini bezaklarda qo'llaganlar. Kompozitsiyalarning simmetriyasi bo'lish prinsipiga amal qilganlar. U boshqa naqqoshlik maktablaridan naqshlarining tabiatga juda yaqinligi erkin ishlanishi, ranglarining kontrastligi bilan farqlangan. Bulardan tashqari Farg'ona naqshlarida tabiatdagi gul, barg, g'uncha va boshqalardan to'g'ridan-to'g'ri foydalanilgan. Farg'onada naqqoshlar chetlari chiroyli qilib, ichiga islmiy shakl tushirilgan qizil, yashil bo'yoqlar bilan turunjni afzal ko'radi. Farg'ona naqqoshlik maktabining namoyandalaridan biri Said Mahmud Norqo'ziyevdir.

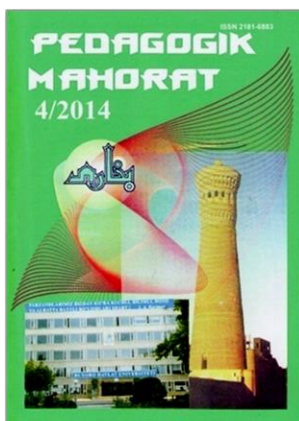
Toshkent naqshlari o'zining nafisligi va ranglarning bir-biriga asta sekin o'tishi, aniq bir koloritga qat'iy rioya qilinishi, geometrik va o'simliksimon naqshlarning ko'p ishlatilishi bilan ajralib turadi. Naqshlar ko'pincha yashil gammada ishlanadi. O'simliksimon naqshlarda oygul, paxta, bofta, uch barg, shukufta, bargli gul va boshqa elementlar aniq stillashtirilgan. Murakkab geometrik naqshlar ishlanadi. Naqqosh ustalardan Jalil Hakimov, Toyir To'xtaxo'jayev, Olimjon Qosimjonov Yoqubjon Raufov, Anvar Ilxomov, Komil Karimov va boshqalar Toshkent naqqoshlik maktabining asoschilardirlar.

Xiva naqshi Samarqand, Toshkent, Farg'ona, Buxoro naqshidan tubdan farq qiladi. Rangi jihatidan kelsak, naqshlarning umumiy rangi ko'pincha havo rang koloritda ishlanadi.

Ranglar kam ishlatilsada, o'ziga xos ko'rkamlikka ega. Xiva naqshida asosan zangori va yashil ranglar juda ko'p ishlatiladi. Xorazm naqshlari butun yuzani geometrik naqshlar bilan to'ldirib moviy va yashil bo'yoqlar berishni yaxshi ko'rganlar. Kompozitsiyada naqshlarning tuzilishiga qaraganda, asosan novda spiralsimon aylanib-aylanib murakkab naqshlar hosil qiladi.

Adabiyotlar

1. O'zbek xalq maqollari. – Toshkent: “Adabiyot va san’at”, 1989. – 512 b.
2. O'zbek pedagogikasi antologiyasi. – Toshkent: “O'qituvchi”, 1995. – 206 b.
3. Qur'oni Karim (Tarjima va izohlar, muallif Alovuddin Mansur). – Toshkent: “Cho'lpon”, 1992.
4. G'ulomov S.S., Bulatov S.S. Sharqona usta-shogird odobi. – Toshkent, 2000. – 63 b.
5. Hakimlar hikoyati (M.Hasaniy tarj: Mas'ul muharrir U.I.Karimov). – Toshkent: “Meditsina”, 1985. – 199 b.
6. Haqqulov A. Ta'mir san'ati. – Toshkent: Mehnat, 1991. – 100 b.
7. Husayn Voiz Koshifiy. Kim bilan do'stlashish kerak (“Axloqi Muhsiniy” dan). -Toshkent: “Cho'lpon”, 1992. – 32 b.

Buxoro davlat universiteti muassisligidagi
“PEDAGOGIK MAHORAT”
ilmiy-nazariy va metodik jurnali
barcha ta’lim muassasalarini
hamkorlikka chorlaydi.

Pedagoglarning sevimli nashriga aylanib ulgurgan “Pedagogik mahorat” jurnali maktab, kollej, institut va universitet pedagogik jamoasiga muhim qo‘llanma sifatida xizmat qilishi shubhasiz.

Mualliflar uchun eslatib o‘tamiz, maqola qo‘lyozmalari universitet tahririy-nashriyot bo‘limida qabul qilinadi.

Manzilimiz: Buxoro shahri, M.Iqbol ko‘chasi 11-uy
Buxoro davlat universiteti, 1-bino 2-qavat, 208-xona

Tahririyat rekvizitlari:

Moliya vazirligi g‘aznachiligi

23402000000100001010

MB BB XKKM Toshkent sh. MFO 00014 INN 201504275

BuxDU 400110860064017950100079002

Pedagogik mahorat: rivojlanamiz va rivojlanitramiz!

PEDAGOGIK MAHORAT Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2022-yil maxsus son 2001-yil iyul oyidan chiqa boshlagan. OBUNA INDEKSI: 3070	Buxoro davlat universiteti nashri Jurnal oliy o‘quv yurtlarining professor-o‘qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, ilmiy xodimlar, magistrantlar, talabalar, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari hamda maktab o‘qituvchilari, shuningdek, keng ommaga mo‘ljallangan. Jurnalda nazariy, ilmiy-metodik, muammoli maqolalar, fan va texnikaga oid yangiliklar, turli xabarlar chop etiladi. Nashr uchun mas’ul: Alijon HAMROYEV. Musahhih: Muhiddin BAFAYEV. Muharrir: O‘g‘iljon Olloqova	Jurnal tahririyat kompyuterida sahifalandi. Chop etish sifati uchun bosmaxona javobgar. Bosishga ruxsat etildi 08.06.2022 Bosmaxonaga topshirish vaqti 13.06.2022 Qog‘oz bichimi: 60x84. 1/8 Tezkor bosma usulda bosildi. Shartli bosma tabog‘i – 20,6 Adadi – 100 nusxa Buyurtma № 314 Bahosi kelishilgan narxda. “Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Buxoro shahri M.Iqbol ko‘chasi 11-uy.